

Sisukord:

- I. Antiikaja demokraatia
- II. Euroopaliku demokraatia ideeline alus
- III. Parempoolsed ja vasakpoolsed parteid
- IV. Täidesaatev ja kohalik võim parlamentaarses vabariigis
- V. Totalitaarsed režiimid

NB! VI–VII klass õpib selgeks peatükid I, II ja III.

VIII–IX klass õpib selgeks peatükid I, II, III ja IV.

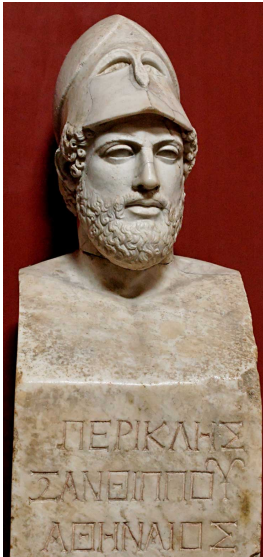
X–XII klass õpib selgeks kogu materjali.

DEMOKRAATIA JA TOTALITAARNE REŽIIM

Meie kooli õpilased on pärit väga erinevatest peredest. Kuid erinevustele vaatamata on meil kõigil õigus mitte üksnes võrdsele haridusele, vaid ka muudele ühiskondlikele hüvedele (arstiabi, õigusabi, õigus täiskasvanuna kandideerida ükskõik millisele ametipostile riigi, linna või valla juhtimisel, õigus avaldada oma mõtteid suuliselt või kirjalikult, õigus vanaduspensionile jne). Samuti on Eestis kõik inimesed võrdsed sõltumatu kohtuvõimu ees. Kui keegi meist rikub seadust, tuleb tal selle eest ka ise vastutada, sest seadus on kõigi kodanike jaoks ühesugune. Kõik need hüved tunduvad meile loomulikud. Me ei mõtlegi, et alles paar sajandit tagasi see nii ei olnud. Euroopa demokraatia on väga noor, see sündis umbes 200 aastat tagasi Suure Prantsuse revolutsiooni käigus. Sõna *revolutsioon* on eestipäraselt *pööre*. (Algselt pärineb see sõna ladina keelest, kuid meie keelde on see sõna tulnud prantsuse keele kaudu.) Ajaloos on ikka ühel või teisel maal toimunud revolutsioone, mis on mõjutanud nende rahvaste käekäiku. Kuna see ühiskondlik pööre, mis Prantsusmaal aastail 1789–1799 toimus, on mõjutanud pea et kõigi maailma rahvaste käekäiku, kutsutaksegi seda sündmust kõikides keeltes **Suureks Prantsuse revolutsiooniks**.

I. ANTIIKAJA DEMOKRAATIA

Sõna demokraatia pärineb kreeka keelest: *demos* – 'rahvas' ja *kratos* – 'võim'. Seega on tegu rahva võimuga. Omadussõna *demokraatlik* on teisiti öeldes 'rahva võimul põhinev'. Poliitilise korra vormina ehk režiimina esines demokraatia juba antiikajal. Ideaalseks peeti PERIKLESe ajastu Ateena demokraatiat. Perikles valiti esimeseks strateegiks¹ alates aastast 461 eKr viisteist korda järjest. Ta oli oma aja suurte skulptorite (Pheidias), kunstnike ja näitekirjanike (Sophokles) hea sõber ja toetaja. Periklese ajal kerkis Ateena akropolile ehk ülalinnale imeline Parthenon².

Periklese büst. Vatikan.

Philipp von Foltz. Perikles kohtumas kunstnike ja filosoofidega. München

Juba tol kaugel ajal kuulus võim kõigile Ateena linnriigi ehk polise kodanikele (alates 30. eluaastast), kes otsustasid rahvakoosolekul häälteenamusega iga kümne päeva tagant riigi asju. Seega oli linnriigi ehk polise kõrgemaks seadusandlikuks organiks rahvakoosolek ehk EKLEESIA, mis kogunes agoraale³, sageli ka teatrisse või odeionisse⁴. Tähtsuselt teine valitsusorgan oli VIIESAJANÕUKOGU. 10 haldusüksust ehk füüli saatsid nõukokku igaüks 50 liiget ning loosiga määratud järjekorras istus korraga nõukogus 50 liiget. Kogu täidesaatev võim kuulus erinevate ametnike kolleegiumidele, mis valiti igal aastal ja mis allusid rahvakoosolekule ja viiesajanõukogule.

Paraku puudus valimisõigus naistel, kuid ka võõramaalastest vabadel elanikel ning orjadel. Orje oli aga Ateenas isegi rohkem kui nn vabu inimesi, sest kogu antiikaja tootmine põhines üksnes orjade tööl. Kui vabal ateenlasel tekkis vajadus ühe või teise töötaja järele, piisas tal minna orjaturule ja osta endale ori. Orja peeti „kõnelevaks tööriistaks”, mille eest tuli hoolt kanda kuni selle tööriista kulumiseni. Orjade ostmist ja müümist pidasid loomulikuks isegi suured filosoofid PLATON⁵ ja ARISTOTELES⁶. Platon ei pidanud küll õigeks, et kreeklased *üksteist* orjastaksid. Ta suhtus eitavalt ka võlaorjusesse. Seevastu antiikmaailma kõige targema mehe Aristotelese arvates on osa inimesi loomu poolest orjadeks määratud ega kõlbagi muuks. Just suhtumist orjadesse võimegi pidada antiikaja demokraatia suurimaks puuduseks.

Türannitapjad. Rahvuslik Arheoloogiamuuseum, Napoli. Selle kuju algvariandi viisid pärslased Ateenast ära. Pärast võitu pärslaste üle tellisid ateenlased skulptoritelt Kritios ja Nesiotes „Türannitapjate” teise variandi, millest sai Ateena demokraatia sümbol.

Kuid Kreeka on andnud meile demokraatia kõrval ka palju ebameeldivama mõiste – **türannia**. Türrann oli poliitik, kes kasutas ära lihtrahva pahameele rikaste ja mõjukate aristokraatide vastu ning haaras ainuvõimu. Esialgu rahvas toetas neid, sest nad lubasid rahvast kaitsta, aga varsti saadi aru, et neid huvitab ainult enda võimu kindlustamine. Türrannideks nimetati ka Väike-Aasia (praeguse Türgi) kreeklastega asutatud linnriikides pärslaste poolt valitsejateks upitunud võimukandjaid. Kuigi türrannide hulgas leidis ka valgustatud riigimehi, oli seesugune ühe mehe valitsemisvorm tolle aja demokraatialle täielik vastand.

¹ **strateeg** – väepealik; Ateenas valiti maa- ja mereväe juhtimiseks 10 strateegist koosnev kolleegium, millel oli suur mõju poliitikale; tegelikult valitsesid nad ka riiki

² **Parthenon** – ettevaatust sõnadega Parthenon (Neitsiliku Athena tempel; sõnast *parthenos* – ‘neitsi’), mis paikneb Ateena linna akropolil ja **Panteon** (kõigi jumalate tempel; sõnast *pan* – ‘kõik’) Roomas, kuid ka Pariisis

³ **agoraa** – rahvakoosolekute pidamise väljak, turuplats

⁴ **odeion** – varikatuses teatrihoone, kus korraldati muusikaettekandeid; vanima odeioni lasi ehitada Perikles 442 eKr Ateena akropoli kagunõlvale

⁵ **Platon** (u 428–348 eKr) – kreeka suurimaid filosoofe, Sokratese õpilane, filosoofilise idealismi (õpetus ideedest) rajaja; tema ideaalses riigikorralduses valitsevad riiki filosoofid, kelle tarmukaid ideid viivad ellu sõnakuulekad, kuid hea hariduse saanud riigi kodanikud-käsitäitjad; tema nimest on tulnud ka omadussõna **‘platooniline’**: platooniline armastus (ainult hingeline, ideeline)

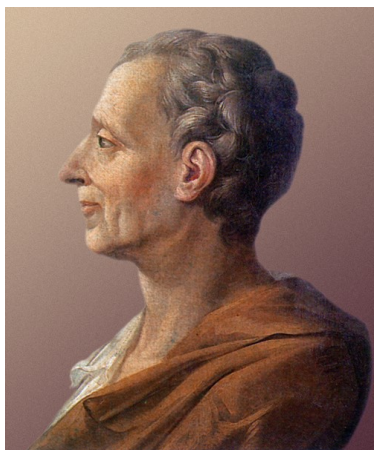
⁶ **Aristoteles** (384–322 eKr) – antiikaja suurimaid mõtlejaid, Platoni õpilane; süstematiseeris peaaegu kõik tolle aja teadmised ja pani aluse mitmele teadusele (loogika jt); Aleksander Suure eraõpetaja; eitas Platoni ideedeõpetust ja seadis sellele vastu reaalselt eksisteerivad asjad; riigiõpetuses pooldas keskklassile toetuvat valgustatud monarhiat; riigi põhieesmärgiks pidas kodanike heaolu; pidas orjast paratamatuks nähtuseks, sest orjaks sünnitakse

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Mida tähendavad sõnad *revolutsioon* ja *demokraatia*? Kust need sõnad pärinevad?
2. Mis oli Vana-Kreekas *polis*?
3. Millist Vana-Kreeka poliitikut seostad mõistega *demokraatia*?
4. Milline oli antiikaja demokraatia suurim puudus?
5. Mis on Kreeka linnades akropol?
6. Miks on vaja ära käia Ateena akropolil?
7. Kuidas toimis Ateena kodanik, kui tal oli vaja ära teha mingi töö?
8. Kust pärineb omadussõna *platooniline* ja mida see tähendab (näiteks *platooniline armastus*)?
9. Kui vana on tänapäeva euroopalik demokraatia?
10. Miks nimetatakse Prantsusmaal aastatel 1789–1799 toimunud revolutsiooni SUUREKS ja teistel maadel toimunud revolutsioone (Inglismaal, Hollandis jm) suureks ei nimetata?
11. Kas türanniat esineb ka tänapäeval? Ehk tead mõnda türanni?

II. EUROOPALIKU DEMOKRAATIA IDEELINE ALUS

Euroopalikule demokraatiale panid ideelise aluse prantsuse valgustusfilosoofid 18. sajandil juba enne Suurt Prantsuse revolutsiooni. Euroopalik demokraatia eeldab, et kõik riigi kodanikud sünnivad siia ilma võrdsetena ning igal täiskasvanud kodanikul on õigus osaleda riigi võimuorganite töös. See mõte kasvas välja **Jean-Jacques Rousseau'** [ru'soo] teostest, eriti teosest, mis kannab nime „Ühiskondlik leping“. Rousseau' ühiskondlik leping tähendab demokraatlikus ühiskonnas seda, et hääletades valimistel ühe või teise kandidaadi poolt, loobub kodanik vabatahtlikult oma õigusest otse osaleda võimu teostamisel. Tema asemel teostab võimu see inimene, kelle poolt kodanik valimistel oma hääle andis. Kui valitud isik (saadik) valija **mandaati** (volitust) ei õigusta, annab valija järgmistel valimistel oma hääle teisele kandidaadile või seab end ise kandidaadiks. Nii teostubki demokraatlikus ühiskonnas rahva võim.

Tundmatu autor. Montesquieu' portree.

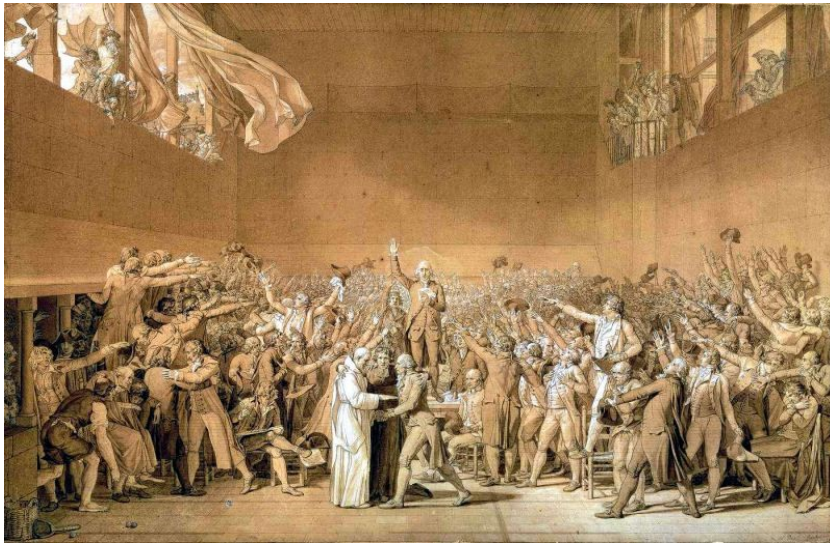

Quentin de La Tour. J.-J. Rousseau' portree.

Demokraatliku ühiskonna põhitunnuseks on KOLME VÕIMU LAHUSUS: **seadusandlik**, **täidesaatev** ja **kohtuvõim** tegutsevad üksteisest sõltumatult. Selle nõude pani 18. sajandil esimest korda kirja prantsuse filosoof **Montesquieu** [mo(n) tesk'jöö]. Nii tema kui ka Rousseau olid Suure revolutsiooni puhkedes juba surnud, kuid nende edumeelsed ideed elasid uue põlvkonna haritud inimeste mõtetes edasi.

Seadusandlikku võimu teostab demokraatlikus ühiskonnas PARLAMENT, mille valivad kõik riigi täiskasvanud kodanikud (Eestis alates 18. eluaastast). Sõna *parlament* on tulnud meie keelde prantsuse keelest. Sõna *parler* on prantsuse keeles *kõnelema*, *kõne*; seega oleks parlament meie keeles *kõnekoda*. Igas riigis on parlamendil oma nimi: Eestis **Riigikogu**, Soomes **Eduskunta**, Lätis **Seim**, Prantsusmaal **Rahvusassamblee** (*Assemblée Nationale*), Ühendkuningriigis **parlamendi alamkoda** (*the House of Commons*), Venemaal **Riigiduum** (*Государственная Дума*) jt. Eestis valib rahvas Riigikogu koosseisu iga 4 aasta tagant uuesti. Viimati valisime uue Riigikogu koosseisu märtsis 2019. Eesti

Vabariigi parlamendis on 101 rahvasaadikut (paaritu arv, et hääletamisel ei saaks hääled jaguneda täpselt pooleks).

J. L. David. Pallimängusaali vanne. Visand paberil. Carnavalet' muuseum, Pariis.

(See pilt kujutab euroopaliku demokraatida sünniloos väga tähtsat päeva – 20. juunit 1789. Verivärske parlament ei pääsenud Versailles's istungite hoonesse; nad kogunesid lähedal paiknevasse spordisaali, kus andsid vande olla koos seni, kui riik on saanud konstitutsiooni.)

Suurtes riikides on parlamendil kaks koda: **alamkoda** ja **ülemkoda**. Prantsusmaal kutsutakse alamkoda Rahvusassambleeks (*l'Assemblée Nationale*) ja ülemkoda Senatiks (*le Sénat*). Kahekojalise parlamendi suur pluss on see, et lahkavamusi tekitava seaduse puhul ei tule seda kohe ellu rakendada. Uue seaduse puudusi saab ülemkojas veel pikalt lahata. Kõik poliitilised otsused sünnivad **alamkojas**, ülemkoda üksnes kinnitab alamkojas vastu võetud seaduse või saadab seaduse alamkotta täiendusteks tagasi. Eesti riik on liialt väike, et veel üht parlamendikoda üleval pidada, mistõttu meil kuulutab seaduse välja või saadab selle parlamenti tagasi vabariigi president.

Eesti Vabariigi Riigikogu (parlament) Toompeal.

Igal riigil on oma **põhiseadus** ehk KONSTITUTSIOON, kus on täpselt kirjas riigi ülesehitus ja institutsioonide (Riigikogu, valitsus, president, kohtud jt) ülesanded, kuid ka kodaniku põhiõigused ja -kohustused. Ladina keeles tähendab sõna *constitutio* määratlust, määrust, korraldust; seega on konstitutsioon riigi alusseadus, millega peavad kõik teised seadused kooskõlas olema. Demokraatlikes

riikides peetakse põhiseadust J.-J. Rousseau mõttes ühiskondlikuks lepinguks kodanike vahel: valitsus saab võimu rahvalt, mitte monarhilt ega parlamendilt ning teda piiravad inimõigused.

Konstitutsioon ehk põhiseadus hõlmab vaid põhimõtteid ja kõige olulisemaid norme. Üksikud argielu normid on aga kirjas eraldi seadustes. Toome näite: et vallandada inimest töölt, peab tööandja lähtuma seadusest, mida kutsutakse **töölepingu seaduseks**, millel on palju paragrahve, lõikeid ja punkte. Sellise seaduse võtab häälteenamusega vastu parlament. Meie president (mujal ülemkoda) kinnitab selle juhul, kui see seadus ei ole vastuolus põhiseaduse ehk konstitutsiooniga.

Ka põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (PGS) on palju paragrahve, lõikeid ja punkte. Siin on kirjas, millal peab laps kooli minema, millise vanuseni peab ta koolis õppima, kui pikk on tema koolipäev klassiti jm kooli argielu puudutavaid norme. Igal eluvaldkonnal on oma seadus.

Tänapäeva väga paljude demokraatlike riikide õiguskorra aluseks on 1804. aastal Prantsusmaal kehtima hakanud nn NAPOLEONI TSIVIILKOODEKS (*le Code Napoléon*). Ka Eesti (ja mitte ainult Eesti) seadused põhinevad väga suures osas Napoleoni tsiviilkoodeksil, mida on tabavalt veel nimetatud *kapitalismi ammeks*, sest ta annab vabad käed ettevõtlikele inimestele. Kapitalist on majandusettevõttesse kapitali (*raha, vara*) investeerija ehk paigutaja. Seda mõistet hakkas rõhutama 19. sajandi saksa mõtleja ja sotsialistliku ideoloogia rajaja **Karl Marx**. Ühiskonnakord, mis põhineb eraomandil ning ostu-müügi suhetel (turul), ongi KAPITALISM. Tänapäeval nimetatakse kapitalismi **turumajanduseks**. Ka Eesti on turumajanduslik ehk kapitalistlik maa.

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kes on kaasaja euroopaliku demokraatia ideelised alusepanijad?
2. Mis on euroopaliku demokraatia põhitunnus?
3. Kust pärineb sõna *parlament*? Mida see sõna tähendab?
4. Kuidas nimetatakse parlamenti Eestis, Soomes, Prantsusmaal ja Ühendkuningriigis?
5. Mitu saadikut on Eesti parlamendis ja miks just selline arv?
6. Ühendkuningriigi parlamendil on kaks koda: *the House of Commons* ja *the House of Lords*. Kummal nendest kodadest on ühiskonnas rohkem kaalu?
7. Rousseau väidab, et ka sina saad ja peadki osalema riigi valitsemisel. Kuidas see käib?
8. Mis on konstitutsioon ja milline on selle sõna eestipärane vaste?
9. Mis on kapitalism ja kes on kapitalist?
10. Kes oli Karl Marx?
11. Nimeta mõni tänapäeva Eesti kapitalist? Millega ta tegeleb?
12. Kuidas nimetatakse praegust Eesti majandussüsteemi?

III. PAREMPOOLSED JA VASAKPOOLSED PARTEID

Kodanik saab oma poliitilisi eelistusi kõige hõlpsamini väljendada siis, kui ta liitub teiste endasarnaste inimestega mingisse ühendusse. Sarnase ilmavaatega inimeste ühendus ongi PARTEI või eestipäraselt ERAKOND. Poliitilisel parteil saab olla vaid üks eesmärk: **pääseda demokraatlike valimiste kaudu parlamenti**, et siin teostada oma **ideoloogiat** (ideid, vaateid). Ideoloogiaid saab jagada **parempoolseteks** ja **vasakpoolseteks**, kuid ideoloogia võib olla ka vahepealne ehk **tsentristlik**. Poliitiliste ideoloogiate jaotus sündis Suure Prantsuse revolutsiooni algusaastal (1789), kui parlament asus veel Versailles's ja kui arutati üksnes seda, milline roll saab olema konstitutsioonilise monarhia raames kuningal.

Parlamendi esimehe lauast paremal võtsid istet riigipeale (*kuningale*) tugevama võimu (nn *vetoõiguse*) ihalejad ja vasakule need, kes nägid kuningat üksnes esindusfunktsioonis. Suuri poliitilisi erinevusi veel polnudki, sest sooviti vaid üht – et kuningriik saaks võimalikult kiiresti konstitutsiooni. Ometi tundus juba siis, et rahva enamuse tahtega arvestavad poliitikud kogunesid eesistuja lauast **vasakule** ning jõukamate (olgu see sünniga saadud või hiljem omandatud jõukus) huvisid kaitsvad poliitikud istusid pigem **paremale**. Ka tavaliseltkonnas hoiavad sarnase mõttelaadiga inimesed kokku. Eriti veel tööruumis, kus tuleb pikk päev koos veeta. Ikka on meeldivam istuda sõbra kõrval, kui inimese kõrval, kes mõtleb hoopis teisiti.

Parlamendisaadikute tõeline lõhenemine parem- ja vasakpoolseteks kujunes välja siis, kui sama aasta oktoobris kolisid kuningas, peagi ka parlament Versailles'st pealinna. Et kuninga elupaigaks sai Tuileries' loss, tuli parlamendi tarbeks leida sobiv hoone selle lähedal. Nii saigi parlamendi asukohaks ratsutamissaal **Manège des Tuileries** (*hoone lammutati Rivoli tänava rajamise käigus*). Parlamendi esimehe lauast paremale võtsid istet valmivas konstitutsioonis põhjalikumaid muutusi soovivad saadikud, kes väitsid, et ettevõtlikul inimesel (kapitalistil) tuleb lasta vabalt tegutseda (kapitali luua), mistõttu kõik tootmisvahendid, kuid ka maa tuleb anda erakätesse, mis tagabki kodanike aktiivsuse ning ühiskonna jõukuse. Parempoolsed ideoloogid väidavad ka praegu, et riik on halb peremees, kuid ka seda, et iga kodanik peab ise oma heaolu eest seisma.

Esimehe lauast vasakul istus rohkelt saadikuid, kes tahtsid rikaste vara vaeste vahel ära jagada, pealegi väitsid nad, et kõik inimesed ei suudagi kapitali hankida ning rikkusi luua. Need poliitikud lootsid suurejooneliste lubadustega, et järgmistel valimistel eelistavad tavainimesed pigem neid kui nende vastaseid. Siit ka mõiste: **vasakpoolne ideoloogia**. Ka meie päevil võitlevad vasakpoolsed poliitikud nõrgemate kodanike heaolu eest, muretsevad hariduse ja arstiabi kättesaadavuse pärast jms. Neil on tänapäeval igal maal oma nimi: **sotsialistid, sotsiaaldemokraadid, vasakparteilased, leiboristid** jm. Vasakpoolse ideoloogia kandjad taotlevad hariduse ja arstiabi kättesaadavust kõigile, sotsiaalset tuge töökaotuse korral ning peavad end humanismi valvuriks ühiskonnas.

Ratsutamissaali kahe tiiva vahele jäi nn SOO (LE MARAIS), kus istusid need, kes olid mõnes küsimuses nõus parempoolsetega ja mõnes muus küsimuses vasakpoolsetega. Siit ka mõiste poliitiline tsenter ehk **tsentristlik ideoloogia**. Kuid samas oli mõlemas tiivas ka äärmuslasi, keda hakati kutsuma ULTRAdeks (*ultra* on ladina keeles 'ülim', 'äärmine').

Ultraparempoolsed poliitikud nõuavad tänapäevalgi riigi vara erakätesse andmist, arstiabi, hariduse jm teenuste tasuliseks muutmist jms. **Ultravasakpoolsed** tahavad aga kõike riigistada, kapitalistide vara ülejäänud kodanike vahel ära jagada, tasuta haridust, tasuta arstiabi kõigile, kõrgeid pensione ja toetusi jm. Kõige tüüpilisemad vasakpoolsed on tänapäeval SOTSIALISTID (*socialis* on ladina keeles 'ühiskondlik') ja kõige äärmuslikumad vasakpoolsed poliitikud on KOMMUNISTID (*communis* on ladina keeles 'ühine'). Kui sotsialistid pooldavad veel osalist eraomandit, on kommunistid igasuguse eraomandi vastased. Kui sotsialistid püüavad kapitalismi puudusi leevendada, soovivad kommunistid kapitalismi täielikku hävingut ja uue ühiskondliku korra – **kommunismi** – võidukäiku. Praegu on maailmas alles vaid üks ultravasakpoolne (kommunistlik) riik – **Põhja-Korea**. Eelviimase kommunistliku riigi, Kuuba rajaja Fidel Castro suri novembris 2016 ja riigis on asutud ellu viima turumajanduslikke reforme.

Poliitilisi parteisid ehk erakondi võib jaotada ka järgnevalt: a) liberaalsed parteid b) konservatiivsed parteid. Kui **liberaalid** seisavad üksikisiku vabaduste ning heaolu eest, seisavad **konservatiivid** riigi kui terviku eest. Nad soovivad konserveerida ehk säilitada vanu tõekspidamisi ning on veendunud, et riik peab üksikisiku tõekspidamisi suunama. Selle jaotuse kohaselt oleksid Eesti liberaalsed erakonnad Reformierakond, Keskerakond ja Eesti 200. Konservatiivseteks parteideks tuleks aga pidada Eesti Konservatiivset Rahvaerakonda (EKRE) ja Isamaad. Tihti juhtub ka nii, et valijate meelitamiseks kuuleme konservatiivide suust liberaalseid loosungeid ja liberaalide suust konservatiivseid loosungeid. Nii juhtub ka siis, kui konservatiivid ja liberaalid moodustavad koalitsiooni ning ühise valitsuse. Nimetatud jaotusega peab olema veel seetõttu ettevaatlik, et eri maades on arusaam liberalismist ja konservatismist üpris erinev.

Nii liberaalid kui ka konservatiivid võivad olla ultrad ehk äärmuslased. Äärmuskonservatiivi näide on tänapäeva Prantsusmaal Rahvuskogu (*Rassemblement national*) juht **Marine Le Pen** [lö pen], kes on üles seadnud loosungi *Prantsusmaa prantslastele!* ehk teisisõnu: ta taotleb kui mitte kõigi, siis paljude muulaste päritolumaale tagasisaatmist.

EESTI SUURED POLIITILISED ERAKONNAD (PARTEID)

Selleks, et üks või teine Eesti erakond saaks oma esinduse Riigikokku, peab see erakond saama parlamendivalimistel vähemalt 5% häältest. Viimastel parlamendivalimistel 3. märtsil 2019 pääses meie Riigikokku 5 poliitilist parteid. Need on:

Eesti Reformierakond (esimees Kaja Kallas) – liberaalne parempoolne partei, kes rõhutab üksikisiku ja majanduse vabadust ning selle kaitset riigi liigse sekkumise eest

Eesti Keskerakond (esimees Jüri Ratas) – vasakule kalduv tsentristlik partei, kes pöörab teistest enam tähelepanu ka vene emakeelega inimestele

Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (esimees Martin Helme) – äärmuskonservatiivne erakond, kes taotleb traditsioonilise ühiskonna säilitamist

Sotsiaaldemokraatlik Erakond (esimees Indrek Saar) – vasakule kalduv liberaalne erakond, kes taotleb nii majanduses kui ka inimsuhetes suuremat võrdsust

Isamaa Erakond (esimees Helir-Valdor Seeder) – parempoolne konservatiivne erakond, kes rõhutab teistest enam eesti rahvuse ja kultuuri säilitamise vajadust

Eestis ei ole ühtegi nii populaarset erakonda, et see võiks peale parlamendivalimisi moodustada valitsuse üksi. Tavaliselt teeb president ettepaneku moodustada valitsus erakonnale, kellel on uues Riigikogu koosseisus kõige rohkem kohti. Seejärel tuleb sellel erakonnal hakata otsima liitlasi, et moodustada üheskoos piisava parlamenditoetusega valitsus (koalitsioonivalitsus).

Eestis on veel erakondi (*Erakond Eesti 200, Erakond Eestimaa Rohelised, Eestimaa Ühendatud Vasakpartei, Eesti Tulevikuerakond jt*), kuid nende toetajate arv on praegu veel liialt väike, et valimistel saavutada esindatus Riigikogus. Tarmuka ja aktiivse tegevusega saavad ehk hoopis viimati nimetatud parteidest suured tegijad Eesti poliitilisel maastikul. Elame, näeme!

Järgmised Riigikogu valimised toimuvad 5. märtsil 2023.

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kust pärineb komme jagada poliitikud parem- ja vasakpoolseteks? Kas nende erinevus oli kohe sama suur kui praegu?
2. Millal hakkasid parempoolsed poliitikud kardinaalselt vasakpoolsetest erinema? Milles see erinevus seisnes?
3. Millist Eesti erakonda võib pidada tsentristlikuks? Kes on Eestis tsentristide juht?
4. Mida tähendab sõna *ultra*? Kelle kohta seda võib tarvitada?
5. Milline vahe on sotsialistidel ja kommunistidel?
6. Kas tänapäeva maailmas on ultravasakpoolseid (kommunistlikke) riike?
7. Mis vahe on liberaalidel ja konservatiividel?
8. Keda nimetatakse Eesti poliitilisel maastikul *oravateks* ja miks?
9. Millised Eesti erakonnad moodustavad praegu valitsuskoalitsiooni (valitsusliidu)?
10. Millised Eesti erakonnad moodustavad meie parlamendis opositsiooni (vastasleeri valitsusele)?
11. Kas mõni Eesti poliitiline erakond võiks sinu arvamust mööda lähitulevikus moodustada valitsuse üksi? Põhjenda.
12. Millal lähed esimest korda valima sina? Mis valimised need on, kas parlamendivalimised, kohalikud valimised (munitsipaalvalimised) või hakkad hoopis valima meie saadikuid Euroopa parlamenti?
13. Kas meie praegune valitsus on parempoolne, vasakpoolne või tsentristlik, liberaalne või konservatiivne?

IV. TÄIDESAAATEV JA KOHALIK VÕIM

PARLAMENTAARSES VABARIIGIS

Täidesaatvat võimu teostab demokraatlikus riigis VALITSUS, mille moodustavad ministrid. KAJA KALLASE esimene valitsus astub kava kohaselt ametisse 26. jaanuaril 2021. Valitsuskoalitsiooni moodustavad Eesti Reformierakond ja Eesti Keskerakond. Valitsusse kuulub lisaks peaministrile 14 ministrit ($1 + 14 = 15$):

peaminister **Kaja Kallas**

haridus- ja teadusminister **Liina Kersna**

justiitsminister **Maris Lauri**

kaitseminister **Kalle Laanet**

keskkonnaminister **Tõnis Mölder**

kultuuriminister **Anneli Ott**

maaeluminister **Urmas Kruuse**

majandus- ja taristuminister **Taavi Aas**

rahandusminister **Keit Pentus-Rosimannus**

riigihalduse minister **Jaak Aab**

siseminister **Kristian Jaani**

sotsiaalkaitseminister **Signe Riisalo**

tervise- ja tööminister **Tanel Kiik**

väliskaubandus- ja infotehnoloogiaminister **Andres Sutt**

välisminister **Eva-Maria Liimets**

Valitsust juhib peaminister. Kõnekeeles nimetatakse peaministrit ja kõiki ministreid kokku tihti ka **ministrite kabinetiks**.

Stenbocki maja, kus alates 2000. aastast asuvad peaministri töökabinet ja Riigikantselei. (Maja lasi ehitada kohtumajaks 18. saj lõpul brigaadikindral krahv Jakob Pontus Stenbock.)

Mõnes demokraatlikus riigis on täidesaatva võimu eesotsas PRESIDENT. Prantsuse keeles tähendab tegusõna *présider* koosolekut juhatama; seega on *président* riigi eesistuja, juhataja ehk teisiti

öeldes RIIGIPEA. Kui täidesaatva võimu eesotsas on president, on tegu **presidentiaalse vabariigiga** või poolpresidentiaalse vabariigiga. Siin on president ise ministrite kabineti eesotsas, ta esindab, kuid ühtlasi ka juhib riiki. Tal on nii suured volitused (*nn vetoõigus¹*), et ta võib isegi parlamendi laiali saata ja uued parlamendivalimised korraldada. (Nii on Prantsusmaal, USA-s, Venemaal jm.) Sellistes riikides on president riigipea ja riigi juht ühes isikus. Nendes maades valib presidendi kogu rahvas (*otsevalimised*).

Teistes riikides on presidendil tasakaalustav ning esindusfunktsioon. Lihtsamalt öeldes: ta on riigipea, kuid ta ei ole riigi juht. Siis on tegu **parlamentaarsete vabariigiga**, kus presidendil on üksnes *suspensiivne õigus²*. See tähendab, et president ei saa parlamendis vastu võetud seadust tühistada, ta saab üksnes sellele allakirjutamisest keelduda ja selle parlamenti täiendusteks tagasi saata. Eesti on parlamentaarne vabariik. Eestis rahvas presidenti otse ei vali. Meil valib presidendi 5 aastaks Riigikogu (*kaudsed valimised*). Kui parlament ei suuda presidenti valida, valib presidendi valimiskogu, kuhu kuuluvad Riigikogu liikmed ja kohaliku omavalitsuse üksuste (linnad ja vallad) esindajad. Kui ka valimiskogu ei suuda presidenti ära valida, teeb seda teisel korral meie parlament. Nii juhtuski 2016. aastal, mil meie parlament (Riigikogu) valis presidendiks Kersti Kaljulaid.

Eesti Vabariigi president Kersti Kaljulaid ja Eesti Vabariigi peaminister Kaja Kallas

Parlamentaarsetes vabariigis (ka Eestis) juhib riiki **peaminister**. President aga esindab riiki ja tasakaalustab erakondadevahelisi erimeelsusi. Ta kinnitab parlamendis vastu võetud seadused või saadab seaduse teistkordseks läbivaatamiseks parlamenti tagasi või pöördub Riigikohtu poole ettepanekuga tunnistada see põhiseadusega vastuolus olevaks. Seega täidab Eesti Vabariigis president mõnes mõttes ka parlamendi ülemkoja funktsiooni.

On ka riike, kus esindusfunktsiooniga riigipeaks on traditsiooniliselt kuningas või kuninganna. Siis on tegu **konstitutsioonilise monarhiaga** (Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriik, Rootsi, Norra, Taani, Holland, Belgia, Hispaania jt). Seesugust monarhiat võib veel kutsuda **parlamentaarseteks monarhiaks**. Kuigi sellist riiki nimetatakse ametlikult kuningriigiks, vürstiriigiks (Monaco) või suurhertsogiriigiks (Luksemburg), ei erine selline riik laias laastus parlamentaarsest vabariigist, sest võimu teostatakse ka neis riikides demokraatlikult: seadusi võtab vastu parlament. Ühendkuningriigis on parlament kahekojaline: seadused sünnivad alamkojas nimega **the House of Commons** ja need kinnitatakse ülemkojas **the House of Lords**. Monarh (kuningas või kuninganna) ei

sekku seadusloomesse. Pole ju tähtis, kuidas esindusfunktsiooniga riigipead kutsutakse. **Elizabeth II** ei juhi riiki, seda teeb peaminister **Boris Johnson**. Kuninganna üksnes esindab riiki (reisib, lõikab linte, jagab ordeneid, avab tähtsaid istungeid jms). Ka meil ei juhi riiki president Kersti Kaljulaid, vaid peaminister Kaja Kallas.

Linna või valla tasandil teostatakse demokraatlikes riikides võimu samamoodi nagu riigis. Selle kohta öeldakse kohalik ehk **MUNITSIPAALVÕIM**. Kohalikel ehk munitsipaalvalimistel valivad kõik selle linna või valla 16-aastased ja vanemad kodanikud linna või valla **VOLIKOGU**, mis tegutseb kohalikul tasandil nii, kuis riiklikul tasandil tegutseb parlament. Kohaliku omavalitsuse volikogu valitakse neljaks aastaks.

Tallinna linnaepea Mihhail Kõlvart ja Tallinna linnavolikogu esimees Tiit Terik

Volikogu määrab **volikogu esimehe** (kes juhib volikogu istungeid nagu Riigikogu esimees parlamendi istungeid) ning ka **linnaepea** ehk meeri (pr k *le maire*) ja vallas vallavanema, kes nii nagu peaminister riigis viib ellu volikogus vastu võetud kohalikud seadused. Loomulikult ei saa kohalik seadus olla vastuolus riigi põhiseaduse ehk konstitutsiooniga ega muude seadustega. Eelmised kohaliku omavalitsuse volikogude valimised toimusid oktoobris 2017. **Järgmised kohalikud valimised toimuvad 17. oktoobril 2021.**

Enne Suurt Prantsuse revolutsiooni oli riigikorraldus Euroopas hoopis teistsugune. Riiki valitses ainuisikuliselt **MONARH**³ (keiser⁴, kuningas, tsaar⁵), mistõttu sellist poliitilist režiimi nimetataksegi **ABSOLUUTSEKS MONARHIAKS**. Kui juhtus, et mõni monarh püüdlis hariduse poole ja huvitus kultuurist, siis nimetati seesugust isevalitsejat **VALGUSTATUD MONARHIKS**. Valgustatud monarhideks pidasid end Preisi kuningas Friedrich Suur ja Vene keisrinna Katariina II, kuid ka seesugustes monarhistlikes riikides puudus konstitutsioon. Kõik riigi kodanikud olid keisri, kuninga või tsaari alamad. Kuningas määras ainuisikuliselt ministrid, kinnitas seadused, mõistis oma kohtunike kaudu kohut. Prantsusmaal (kuid ka kõikjal mujal) oli kogu elanikkond jaotatud kolme seisusesse: preestrid, aadlikud ja **KOLMAS SEISUS** ehk lihtrahvas, kusjuures viimane moodustas ligi 92% elanikkonnast. **Aadlikud ja preestrid ei pidanud maksma makse**, seda pidi tegema üksnes

kolmas seisus. Ainult üksikud kolmanda seisuse esindajad said oma lastele haridust anda. Tavaliselt võisid seda endale lubada vaid kaupmeeste või juristide pered. Kuid kolmandal seisusel puudus igasugune väljavaade osaleda riigi- või linnaelu korraldamisel. Külades kuulus kogu maa aadlikest feodaalidele. Vaene talumees pidi õiguse eest tükikest maad harida maksma makse riigile, maaomanikule, preestrile ning seejuures toitma ka oma peret.

Veelgi halvem olukord oli lihtrahval Eestis, kus kõik ühiskondlikud hüved olid mõeldud ainuüksi käputäiele saksa rahvusest mõisnikele (feodaalidele). Eestlane oli õigusteta pärisori. Ta ei saanud isegi oma elupaigast lahkuda. Keskhariduse omandamine ei tulnud talupojaseisusest inimese puhul kõne allagi.

¹ **vetoõigus** (*ladina k: keelan*) – riigipea keeld jõustada parlamendis vastuvõetud seadus

² **suspensiivne õigus** (*ladina k: edasi lükkama, üles riputama*) – riigipea õigus parlamendis vastu võetud seadus üksnes parlamenti täiendusteks tagasi saata

³ **monarh** (*kreeka k: monarchos*) – ainuvalitseja, eluaegse ning päriliku võimuga riigipea

⁴ **keiser** (*Julius Caesari järgi*) – monarhistliku suurriigi e impeeriumi riigipea, imperaator

⁵ **tsaar** (*Julius Caesari järgi*) – Venemaa ainuvalitseja tiitel; „keiser” venepäraselt

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kellele teeb meie president tavapäraselt ettepaneku moodustada valitsus?
2. Kes on praegu Eesti Vabariigi haridus- ja teadusminister? Kus asub meie Haridus- ja Teadusministeerium?
3. Kes on praegu Eesti Vabariigi välisminister? Kus asub meie Välisministeerium?
4. Kes on praegu Eesti Vabariigi kultuuriminister? Kus asub see ministeerium?
5. Kes juhib praegu Eesti Vabariiki?
6. Kes juhib praegu Ühendkuningriiki?
7. Oktoobris 2021 toimuvad Eestis taas valimised? Kuhu me oma saadikuid valime?
8. Milline erakond võiks olla neil valimistel edukaim? Millega põhjendada selle erakonna edu?
9. Millise erakonna poolt hääletaksid (või hääletad) sina? Põhjenda!
10. Kes on praegu Tallinna linnapea? Millist erakonda ta esindab?
11. Millistes Euroopa riikides on riigipea (mitte riigi *juht*) monarh?
12. Kust pärinevad sõnad keiser ja tsaar? Milline vahe nendel kahel sõnal on? Milline vahe on sõnadel kuningriik (*le royaume*) ja keisririik (*l'empire*)?
13. Milline tiitel sobiks meie koolijuhile enim: strateeg, diktaator, türann, absoluutne monarh, valgustatud monarh, vetoõigusega president, suspensiivse õigusega president?
14. Kas meie president saab Riigikogu ehk parlamendi laiali saata? Põhjenda.
15. Kuidas nimetatakse praegust poliitilist režiimi Prantsusmaal? Kes on selle režiimi aluspanija? Kes juhib praegu Prantsusmaad?

V. TOTALITAARSED REŽIIMID

Kapitalistliku ühiskonna suurim puudus on see, et ta sünnitab ülikaste kapitalistide kihi (5–10% elanikest). See kiht sarnaneb kunagise aadliga. Kui aadlikud said oma eelised kätte tänu päritolule, saavad suurkapitalistid ehk magnaadid (ka oligarhid) osta eeliseid oma kapitali ehk rahaga. Kapitalismi teine puudus on see, et majanduskriiside ajal tekib suurel hulgal puudust kannatavaid inimesi, kes on väga vastuvõtlikud utoopilistele ning ebareaalsetele ühiskonnamudelitele. Nii sündis I maailmasõja (1914–1918) järel Venemaal KOMMUNISM, Itaalias FAŠISM ja Saksamaal NATSISM. Neis riikides muudeti rahva enamuse elu kohe peale võimuhaaramist ehtsaks türanniaks, ainult et tänapäeva türannia kohta öeldakse TOTALITAARNE REŽIIM ehk TOTALITARISM (lad k 'totalis'; pr k 'total' – kõike haarav, täielik). Sõna *režiim* on meie keelde tulnud prantsuse keelest (*le régime*) ja on eestipäraselt **riigikord**, **valitsemisviis**. Totalitaarsetes riikides on poliitilised parteid keelatud (välja arvatud üks – valitsev partei), kodanike meelsust valvab rohkearvuline salapolitsei, teisitimõtlejad paigutatakse sunnitöölaagritesse, reainimeste pääsemine üle riigipiiri on välistatud. Inimõigustest ei saa totalitaarse režiimi puhul üldse rääkida.

NÕUKOGUDE LIIT (1917–1991)

Alles 29 aastat tagasi kuulus ka Eesti ultravasakpoolse suurriigi koosseisu. See riik oli Nõukogude Liit, ametlikult **NSV Liit** (*Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit*). Eestit nimetati selle riigi koosseisus Eesti NSV-ks (*Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik*).

Kommunistlik riigipööre toimus Venemaal relvastatud mässu tagajärjel oktoobris 1917. Mässu juhtis LENIN (*kodanikunimega Vladimir Uljanov*). Temast saigi ultravasakpoolse riigi – **Nõukogude Venemaa** – juht. Tsaari perekond (ka väikesed lapsed) tapeti, kõik poliitilised parteid peale ühe keelustati, **dissidentide** ehk teisitimõtlejate jaoks loodi erilised vangilaagrid, kus kinnipeetavate elu sarnanes antiikaja orjade eluga. Selliste „orjade“ armeega püstitati Valge mere kanal, Moskva kõrghooned ja metroo, suured hüdroelektrijaamad, uued raudteeliinid Siberis jpm. Riigis valitses juba LENINI ajal ehtne diktatuur, kuid kõige julmemaks diktaatoriks kujunes Kommunistliku Partei liider STALIN (*kodanikunimega Jossif Džugašvili*), kes oli rahvuselt grusiin. Just tema ajal okupeeriti iseseisev Eesti Vabariik, arreteeriti ja hukati meie arvamusliidrid, tuhanded pered küüditati Siberisse.

Lenini paraadportree

Stalini paraadportree

Nõukogude Liit nimetas end küll üksnes sotsialistlikuks riigiks, kuid seadis oma eesmärgiks välja jõuda kommunismi. Miks kasutasid kommunistid nii ohtralt sõnu *nõukogu* ja *nõukogude*? Aga seetõttu, et kommunistide endi sõnade kohaselt kuulus kogu võim selles riigis rahva poolt valitud „nõukogudele“. Tegelikult polnud sellistel nõukogudel mingit võimu. Võim kuulus üksnes kommunistliku partei ladvikule, nn **poliitbüroole**. Kohalikud kommunistid (ka Eestis) täitsid Kremli (Moskva) kommunistidest ninameeste käske. Kommunistide käsutuses oli tegus ja suurearvuline jälitusaparaat, nn NKVD, hilisema nimega KGB (*tõlkes: riikliku julgeoleku komitee*). Inimesi viidi kodust ära öösel. Enamasti ei pöördunudki need õnnetud enam kunagi koju tagasi. Kommunismi ohvreid arvatakse olevat ligi 30 000 000.

Tavaline tööpäev GULAGis

Seesuguste orjalaagrite süsteemi hakati maailmas nimetama Aleksandr Solženitsõni raamatu „Gulagi arhipelaag“ järgi GULAGiks (esimesed tähed sõnadest: *Главное Управление Лагерьей*, Laagrite peavalitsus). Raamat ilmus läänes 1973. aastal ja paljastas Nõukogude Liidus kommunistide poolt toime pandud julmusi. Ajaloolaste andmeil on kommunistlikust GULAGist läbi käinud ligi 18 miljonit inimest. Kui siia lisada veel **küüditatud** (ümberasustatud) inimesed, ulatub nõukogude totalitaarse režiimi ohvrite arv 30 miljonini.

Nõukogude Liit lakkas olemast samal ajal, kui Eesti sai taas iseseisvaks riigiks – augustis 1991. Eesti Vabariigis tähistatakse taasiseseisvumispäeva 20. augustil. Eesti Vabariigi sünnipäev on aga 24. veebruaril. Ka Venemaa on nüüd kapitalistlik ehk turumajanduslik maa. On ääretult tähtis, et suhted Eesti ja Venemaa vahel oleksid sõbralikud.

FAŠISTLIK ITAALIA (1921–1943) JA NATSLIK SAKSAMAA (1933–1945)

Fašism (lad k *fascēs* – nahkrihmaga kokkuseotud vitsakimp, millesse oli pandud kirves; vanarooma võimu sümbol) – marurahvuslik poliitiline ideoloogia, mida viisid ellu 1921. aastal **Benito Mussolini** loodud Rahvuslik Fašistlik Partei Itaalias (võimul 1922–1943) ja 1920. aastal **Adolf Hitleri** loodud Natsionaalsotsialistlik Saksa Töölispartei (võimul 1933–1945) II maailmasõja eel ja ajal. Fašism on juhikultust, sõda ja rahvastevahelist vaenu propageeriv äärmuslik poliitiline diktatuur, kus pole ruumi mõttevabadusel ega vabal ajakirjandusel.

20. sajandi fašistlikud ja kommunistlikud režiimid olid nagu kaksikvennad. Mõlema puhul kadusid õige pea areenilt kõik poliitilised parteid peale ühe. Peagi kujunes välja riigipea isikukultus, mis omandas pahatihti karjuvalt tobeda vormi. Kodanike järel hakkas nuhkima hiiglaslik salapolitsei. Riigist väljasõit muutus tavakodanikule praktiliselt võimatuks. Teisitimõtlejate (dissidentide) jaoks loodi orjatöölaagrid. Kui Venemaa puhul rääkisime Gulagist, peab natsistliku Saksamaa puhul kõnelema koonduslaagritest. KOONDUS- ehk KONTSENTRATSIOONILAAGRID on Saksa natside võimu ajal sunnitöö- või hävituslaagrid, kus vange kurnati üle jõu käiva tööga, näljutati ja piinati; vangide hukkamiseks olid neis gaasikambrid (*Buchenwald, Dachau jpt; nendest suurim Poolas paiknenud Oswiecim ehk Auschwitz, kus hukkus ligi 4 miljonit kinnipeetut jpt*). Kokku hukkus koonduslaagrites 11 miljonit inimest. Nendest olid suurem osa juudid, kuid oli ka teistest rahvustest inimesi. Laagreid oli ka sakslaste okupeeritud Eesti territooriumil: Klooga surmalaager, Narvas, Kiviõlis.

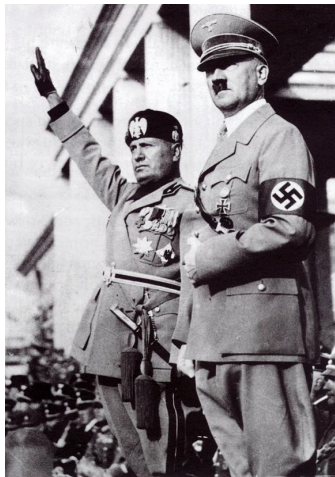
Tuntuimad fašistlikud ideoloogid olid:

BENITO MUSSOLINI (1883–1945) – fašistliku ideoloogia rajaja, Itaalia fašistliku partei asutaja ja juht (*duce – juht*). Haaras võimu 1922. aastal ja kehtestas fašistliku diktatuuri. 1936. aastal sõlmis sõjalise liidu Saksamaaga. II maailmasõja päevil oli ta Saksamaa poolel. Itaalia vabastamise aegu vangistasid partisanid Mussolini ning ta poodi üles, jalad ülespidi.

ADOLF HITLER (1889–1945) – Saksamaa Natsionaalsotsialistliku partei rajaja, Saksamaa riigikantsler aastast 1933, võttis üle ka presidendikohustused (ametlik nimetus **füürer – juht**). Oma raamatuga „MEIN KAMPF“ („Minu võitlus“, 1923) pani aluse Saksa natsismile ja rassiteooriale. Just tema päästis valla II maailmasõja 1. septembril 1939. Vahetult enne Berliini langust mais 1945 lõpetas koos naise Eva Brauniga elu enesetapuga.

Juudi laps teel koonduslaagrisse.

Hitleri kohtumine Mussoliniga.

Holokaust

JOSEPH PAUL GOEBBELS [gööbels] (1887–1945) – natsliku Saksamaa propagandaminister (haridus, ajakirjandus, raadio), Hitleri lähim kaastööline. Tema nimi on muutunud fakte võltsiva propaganda sümboliks. Lõpetas oma elu koos oma naisega nn Hitleri punkris Berliini langemise päevil, andes eelnevalt surmavat mürki ka oma alaealistele lastele. Tema laused: „**Kui ma kuulen sõna kultuur, on mul soov kätte haarata revolver.**” või „**Rahvale ei tohi valetada vähe, valetama peab palju. Alles siis hakatakse meid uskuma.**” on teinud temast uuema aja Herostratose. (*Herostratos süütas 356. a eKr Efesose linnas paiknenud ühe seitsmest maailmaimest – Artemise templi, lootes, et selle nurjatu teoga läheb tema nimi ajalukku.*)

NATSIONAALSOTSIALIST ehk NATS – Adolf Hitleri juhitud natsionaalsotsialistliku partei liige või pooldaja; natsid pidasid **aaria rassi** ülimaks ja aaria rassi musterrahvaks olid nende arvates sakslased; muud rahvused jagati rassiliselt täisväärtuslikeks ja alaväärtuslikeks rahvasteks. Alaväärtuslikest rahvastest **juudid ja mustlased kuulusid täielikult hävitamisele**. Selle peatüki lõpetame 20. sajandi ühe häbiväärseima nähuga – holokaustiga. HOLOKAUST (*kr keeles 'ohvrilooma tuhaks põletama'*) – juudi rahvuse hävitamine II maailmasõja eel ja ajal; Saksa natsionaalsotsialistliku partei ideoloogiline programm (1933–1945). Sel ajavahemikul hävitati ligi 6 miljonit juuti. Koos teistest rahvustest vangidega ulatub holokausti ohvrite arv 11 miljonini, mõningatel andmetel 15 miljonini.

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kuidas ütled eestikeelsete sõnadega *totalitaarne režiim*?
2. Milline vahe on mõistetel *sotsialism* ja *kommunism*?
3. Kas praegu on maailmas veel riike, mis nimetavad end kommunistlikuks?
4. Millisel maal sündis fašism ja kes oli selle ideoloogia aluspanija?
5. Milliseid ühiseid jooni oli kommunistlikul Venemaal ja natslikul Saksamaal?
6. Mis on GULAG ja kust see sõna tuleb?

7. Millega sai hakkama Herostratos 356. a eKr Efesose linnas?
8. Millise lausega asetask natsliku Saksamaa propagandaminister Goebbels end Herostratosega ühele tasemele?
9. Kust tuleb sõna *HOLOKAUST* ja mida me selle sõna all mõtleme lähiajaloost kõneldes?
10. Kes totalitaarsete režiimide nimeestest on enim mõjustanud Eesti saatust?
11. Mida tead raamatust „Mein Kampf“?
12. Eesti okupeeriti nii kommunistliku Venemaa kui ka natsliku Saksamaa poolt. Kumb kahest totalitaarsest režiimist oli meile halvem? Põhjenda.
13. Mida sina saad teha selle heaks, et totalitaarne režiim Eestis kunagi ei korduks?